

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:11

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Kvarteret Fåfången i Örebro

Örebro 83:1, Örebro stad och kommun, Närke

Helmut Bergold och Sabina Larsson

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2017:11

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Kvarteret Fåfången i Örebro

Örebro 83:1, Örebro stad och kommun, Närke

Helmut Bergold och Sabina Larsson

Lst dnr 431-5194-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-60904 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:11

Författare Helmut Bergold och Sabina Larsson

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Ett av schakten från förundersökningen.

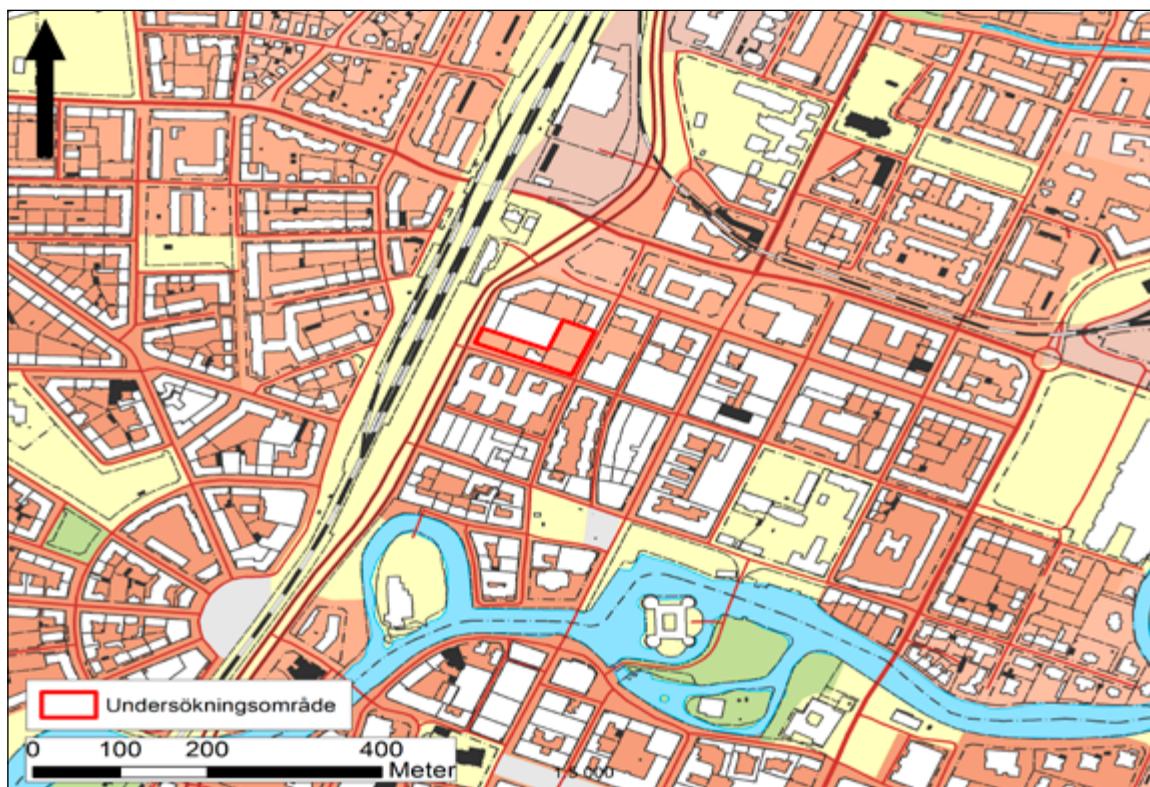
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Kunskapsläge och tidigare arkeologiska undersökningar	5
Kulturmiljö och historiska kartor	6
Syfte och frågeställningar.....	13
Metod och genomförande.....	14
Resultat	14
Tolkning	16
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	17
Referenser	18
Tekniska och administrativa uppgifter.....	19
Bilagor	20

Bilaga 1. Schaktlista

Bilaga 2. Arkeobotanisk rapport Kvarteret Fåfången i Örebro

Figur 1. Karta över centrala Örebro med det aktuella förundersökningsområdet inte långt från stadens järnvägsstation. Det aktuella området är markerat med röd ram. Skala 1:5 000.

Sammanfattning

Under november 2016 utförde Arkeologgruppen i Örebro AB en arkeologisk förundersökning i kvarteret Fåfången i Örebro. Undersökningsområdet var 4 500 kvadratmeter stort och bestod av parkeringsplatser och en innergård. Området har tidigare till vissa delar varit bebyggt med bostadshus. Totalt grävdes 21 schakt och det kunde konstateras att området påverkats rejält av sentida aktiviteter. Inga antikvariskt intressanta konstruktioner påträffades. däremot kunde områden med orörda odlingslager konstateras. Odlingsjorden fanns bevarad på den yta som en gång varit kvarterets innergård.

Bakgrund

Med anledning av att Görtz Fastigheter AB genom Esswege Fastigheter AB planerar att bygga nya bostadshus i kvarteret Fåfången i Örebro, har Arkeologgruppen i Örebro AB utfört en arkeologisk förundersökning av den berörda ytan. Förundersökningen gjordes under november 2016. Byggplanerna, som berör fastigheterna Fåfången 1, 8, 9 och 10 ligger inom fornlämningen Örebro 83:1, som utgörs av kulturlager och lämningar av äldre stadsbebyggelse från medeltid och framåt. Förundersökningsområdet var 4 500 kvadratmeter stort och består idag av parkering och innergård.

Då exploateringsområdet berör fornlämning Örebro 83:1 beslutade Länsstyrelsen i Örebro län att en arkeologisk förundersökning måste ske innan byggnadsverksamheten får påbörjas. Uppdragsgivare var Görtz Fastigheter AB som genom Esswege Fastigheter AB också bekostade förundersökningen.

Kunskapsläge och tidigare arkeologiska undersökningar

Undersökningsområdet är beläget i ett område och kvarter i Örebro som bebyggdes relativt sent. Tidigare arkeologiska undersökningar i förhållandevis närliggande kvarter har påvisat bebyggelse från 1600-tal till och med 1800-tal samt odling och jordbruk från 1400 – 1800-tal. Under slutet av 1970-talet genomförde Riksantikvarieämbetet en rad provundersökningar i centrala Örebro, där kvarteren Gillet och Gnistan, strax söder om Fåfången, ingick. Där konstaterades inget som bedömdes vara av arkeologiskt intresse. Syftet med undersökningarna var dock att identifiera medeltida kulturlager, varför eventuella senare lämningar kan ha utelämnats.

Nordöst om Fåfången, i kvarteret Lantmäteriet, utfördes år 1990 en arkeologisk förundersökning där bebyggelseämningar från 1700- och 1800-talet dokumenterades. Även i kvarteret Källan, öster om Fåfången,

Figur 2. Dåvarande Citygaraget och bostadshuset på Fredsgatan 1. Bilden är tagen under 1960-talet. Foto: Örebro Stadsarkiv, fotograf okänd.

har bebyggelselämningar konstaterats. De daterades till 1600- och 1700-talen och bestod av både bostadshus och byggnader för hantverk och handel. Bland det tillvaratagna fyndmaterialet fanns bland annat mynt från 1700-talet och keramik från 1500-talet (Bergold 2003).

Kvarteret direkt norr om Fåfängen, Porten, undersöktes år 2007. Även där var området starkt påverkat av sentida aktiviteter, bland annat hade industriavfall dumpats på platsen. Kvarteret bebyggdes först i slutet av 1800-talet och innan dess har området utgjorts av betes- och odlingsmark. Två djurben samlades in för ^{14}C -datering, där det ena daterades till tiden 1440–1530 och det andra till 1700-tal (Alström 2008).

En förundersökning har tidigare utförts i de norra delarna av kvarteret Fåfängen. Man noterade då att området var kraftigt påverkat av sentida verksamheter, men mindre partier med odlingslager fanns bevarade. Endast bebyggelse från 1800-talet och framåt kunde konstateras (Bergold 2005).

Kulturmiljö och historiska kartor

Strax norr om kvarteret Fåfängen, i området kring nuvarande polishuset, anses Vårfruklostret ha legat under senmedeltid och fram till reformationen, då klostret upphörde och sedermera revs. Exakt när klostret ska ha grundats är oklart. Enligt traditionen ska det ha varit år 1418, men det första skriftliga belägget är från år 1456 (Lundberg & Waldén 1939:11f, Redin 1978:12). Vid en utgrävning år 1847 antas det att

grundmurarna till klosterkyrkan påträffades, en rektangulär byggnad om 23,5x11,5 meter. Eftersom bara grunderna återfanns, förmodades det att byggnadsmaterialet forslats bort och återanvänts för byggnationer vid slottet under 1570-talet (Waldén 1945:43). När kvarteret Lantmäteriet, där delar av klostret ska ha funnits, undersöktes år 1990 påträffades inga säkra lämningar av klosterbyggnader (Bergold 2003).

Örebro har vid ett flertal tillfällen drabbats av stora förödande bränder: åren 1380, 1569, 1843 och 1854 (Redin 1978:8). Branden år 1380 orsakades av en dansk-norsk här som angripit Sverige i syfte att fördriva Albrekt av Mecklenburg och år 1569 brann 24 gårdar i det södra stadsområdet (Waldén 1945:10ff). Branden år 1843 drabbade kvarteren precis norr om Fåfängan, mellan Järnvägsgatan och Grev Rosengatorna. Även den här gången var det 24 gårdar som drabbades och 400 personer lämnades utan hem. Brandens enda dödsoffer ska ha varit ett barn som omkom i lågorna (Redin 1978:8; Waldén 1945:128). Den kanske mest förödande branden inträffade knappt elva år senare, den 23 mars 1854. Denna gång var det den södra delen av staden som härjades. När elden slocknat kunde man konstatera att 92 gårdar brunnit ned och omkring 1 200 personer hade lämnats hemlösa. För att förstå katastrofens omfattning bör nämnas att Örebro vid den här tidpunkten hade ungefär 5 400 invånare (Waldén 1945:128f).

Över Örebro finns ett relativt gott historiskt kartmaterial att tillgå. Mycket små förändringar i stadsbilden sker mellan 1600-talets mitt och fram till 1800-talet, då den moderna linjära stadsplanen tillkommer. Den äldsta säkra uppmätningen av Örebro är Johan Persson Thorings stadskarta från år 1652. Den är dock inte speciellt detaljerad, endast en handfull byggnader är markerade och generellt saknas mer detaljerad information om de olika områdena. Däremot visar kartan den medeltida stadsbilden med gator och kvarter. Området där kvarteret Fåfängan ligger idag finns med på Johan Persson Thorings karta och tillhör alltså staden, men det är oklart exakt vad det är som finns på platsen. År 1654 fastställde drottning Kristina en ny stadsplan för Örebro. Under den här tiden förespråkas ett linjärt gatunät med raka gator som bildar rektangulära kvarter. Kristina abdikerar samma år, men arbetet med den nya stadsplanen fortsätter och år 1660 påbörjas de första ombyggnationerna. Projektet möts av flera protester och några större förändringar hinner inte genomföras innan planerna skjuts upp på obestämd tid under 1670-talet (Waldén 1945:22ff).

Gabriel Thorings karta från år 1683 visar Örebro med Kristinas tilltänkta gatunät utritat. Undersökningsområdet består vid den här tiden till största delen av åkermark och kommer att göra det fram till Erik Nybergs stadskarta från år 1782. Då finns här en "trädgård till tomten inom [stadsgräns?]" som i norr angränsar till två tomter, varav den västra är obebyggd. Den östra tomten upptas av en ladugård och vad som förmodligen är ett bostadshus ut mot vägen. Undersökningsområdet

Figur 3. Karta från år 1782 med undersökningsområdet markerat. Kartan visar de trädgårdstomter som har funnits inom undersökningsytan och som har tillhört intilliggande stadstomter. Enligt kartan täcker trädgårdstomterna en mycket stor del av undersökningsytan. Skala 1:2 000.

Figur 4. Karta från år 1823 med undersökningsområdet markerat. Området ligger som en utskjutande del i stadens odlingsjor. Skala 1:2 000.

Figur 5. Den nya stadsplanen från år 1854 pålagd på 1844 års karta. Skala 1:2 000.

Figur 6. Karta från år 1879. På västra tomten har nu Segelbergska palatset med tillhörande trädgårdsanläggningar i öster byggts. Skala 1:2 000.

kan möjligtvis beröra en eller flera ladugårdsbyggnader i det sydöstra hörnet. Inom undersökningsytans västra del verkar det finnas ytterligare en byggnad, invid en damm som också innefattas av undersökningsområdet.

På Nils Fredrik Vilhelm Lagerholms stadskarta från år 1823 finns trädgårdsområdet kvar och ytterligare byggnader har tillkommit längs med vägen. Dessa står nedtecknade som "Loge vid Wester Tull i godt tillstånd". Men trädgårdstomten står däremot öde; där finns ingen ägare nedtecknad. Enligt beskrivningen består tomten av "trädgård med en källare". Den obebyggda tomten norr om trädgården finns inte längre utritad, men på den andra tomten har det tillkommit ett flertal byggnader. Tomten beskrivs som "rymlig, byggnaderna gamla och nyss reparetrade". Som ägare står Lands Fiscal Hedengren. Inom undersökningsområdet finns dammen kvar, men på platsen där den mindre byggnaden tidigare fanns markerad syns nu bara en streckad cirkel. Möjligtvis är det så att byggnaden inte längre finns kvar eller utgörs av ett lusthus eller liknande. Torget nordöst om undersökningsområdet används under den här tiden som avrättningsplats.

Efter branden år 1854 där stora delar av staden förstördes beslutades att en ny stadsplan skulle upprättas. Den kom i sin tur till stor del att överensstämma med Kristinas stadsplan från år 1654. På 1844 års karta har man år 1854 gjort ett tillägg med den nya stadsplanen. Gatorna har förskjutits, rätats ut och nya kvarter tillkommit, bland dem Fåfängen.

Under senare delen av 1800-talet rådde en intensiv expansion i området. År 1862 byggs Segelbergsska palatset på Östra Bangatan 42, alltså på den sidan av kvarteret som vetter mot järnvägen. På stadsplanen från år 1879 syns både huset och trädgården bakom. En av sidobyggnaderna omfattas av undersökningsområdet. Palatset revs år 1938 och därefter uppfördes bostadshuset som står där idag. I kvarteret Tullen, söder om Fåfängen, byggdes tändsticksfabriken och efter 1880-talet började man bygga bostadshus i de södra delarna av Fåfängen. På 1940-talet tillkom en bensinstation mellan bostadshusen på Fredsgatan (Örebro Stadsarkiv).

Området där kvarteret Fåfängen så småningom bebyggs ligger alltså under väldigt lång tid precis vid gränsen av stadsbebyggelsen och stadens åker- och ängsmark. Några lador och mindre byggnader finns på platsen, men det är inte förrän under sekelskiftet 1800/1900 som området blir en del av den bebyggda staden. Idag är det endast ett hus kvar i Fåfängans södra del. Bensinstationen och bostadshusen revs under andra halvan av 1900-talet. Gatunätet har också förändrats, vilket betydde att det fanns en chans att bevarad bebyggelse och äldre tomtmark kunde finnas under den moderna staden.

Figur 7. I botten av bostadshuset i korsningen av Fredsgatan och Klostergatan låg Café Hörnan. Bilden är tagen under 1960-talet. Foto: Örebro stadsarkiv. Fotograf okänd.

Syfte och frågeställningar

Enligt Länsstyrelsens beslut var förundersökningens syfte att skapa ett underlag för bedömningen om tillstånd att ta bort den aktuella delen av fornlämningen kan ges till exploatören. Detta genom att fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att tillvarata eventuella fynd. Detta skulle innefatta:

- att påvisa förekomst av kulturlager samt bedöma deras karaktär och ålder
- att fastställa eventuell förekomst av anläggningar och bedöma typ, antal och ålder
- att utröna eventuellt fyndinnehåll och bedöma fyndens typ, antal och datering
- att bedöma fornlämningens avgränsning inom exploateringsområdet
- att bedöma fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats
- att bedöma vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffats vid förundersökningen.

Förundersökningen skulle också innefatta en bedömning av fornlämningens vetenskapliga kunskapsvärde och därmed klargöra i vilken mån en arkeologisk slutundersökning av den tilltänkta exploateringsytan var nödvändig.

Metod och genomförande

Undersökningsområdet var cirka 4 500 kvadratmeter stort varav 2 000 kvadratmeter har varit bebyggt. Det innebar att eventuella källarresten kunde ha utplånat äldre lämningar och andra spår. De ytor som bedömdes ha störst chans att innehålla bevarade kulturlager eller lämningar prioriterades. Inför förundersökningen beräknades att 400–450 kvadratmeter, alltså 10–15 procent av den totala ytan skulle undersökas. Sökschakt planerades att spridas jämt över ytan och där eventuella anläggningar påträffades skulle schakten utvidgas för att bättre kunna avgöra lämningarnas karaktär och kontext.

Förundersökningsytan bestod av stora ytor med asfalterad parkering som spärrades av i omgångar, vilket ibland gav upphov till åtkomstproblem. Ytan begränsades till viss del av närliggande butiker och verkstad vars entréer inte kunde blockeras. Att området, särskilt den västra delen, var så pass störd av sentida aktivitet påverkade vilka ytor som kom att undersökas. Den allra största inverkan fanns i Fåfången 9, där hela ytan har genomgått en omfattande sanering efter den bensinstation som en gång stod där. Enligt hyresvärden var området grävt ner till 3 meter. I Fåfången 1 hade även en lyftkran gått igenom asfalten och orsakat stora störningar varför den ytan lämnades orörd. Schakten grävdes skiktvis med maskin ner till en orörd nivå eller så djupt som det var möjligt. I flera fall påträffades källargrunder med betonggolv som grävdes igenom. Schakten beskrevs skriftligt, fotograferades och mättes in med RTK-GPS. Samtliga schakt registrerades i Intrasis 3 samt bearbetades och digitaliserades i ArcGIS 10.2 All inmätning har gjorts i SWEREF 99 TM. Jordprov för makrofossilanalys samlades in.

Resultat

Totalt grävdes 21 schakt inom undersökningsområdet. Schakten var 5–14 meter långa och 1,7–4,5 meter breda, med ett djup på 1,3–2,2 meter. Schaktytorna varierade mellan 10–40 kvadratmeter och den totala undersökningsytan uppgår till 351 kvadratmeter.

Undersökningsområdet var kraftigt påverkat av sentida bebyggelse och andra typer av aktiviteter. Av de 21 schakten var det 14 som innehöll rester efter källargrunder (schakt 100, 300, 800–1800 och 2000). I Fåfången 9, där bensinstationen stod, grävdes endast ett schakt, 2100. Då området tidigare grävts för sanering och sedan återfyllts med sand fanns inget antikvariskt kvar att dokumentera.

Inga anläggningar eller konstruktioner påträffades. De spår efter dåtida aktiviteter som fanns bevarade bestod av tjocka lager odlingsjord. I sju av schakten påträffades odlingslager som lämnats mer eller mindre intakta, alla placerade på det som en gång bör ha varit kvarterets innergård. Ytterligare fem schakt innehöll rester av odlingsjord som grävts upp och återfyllts.

Figur 9. Tjocka lager odlingsjord i schakt 200. Foto från öster av Arkeologgruppen AB.

De makrofossilanalyser som utfördes visar att det som har tolkats som trädgårdsodling innehåller fröer från bland annat hallon, fläder och surkörsbär samt en del fröer som är vanliga i latriner som hallon, blåbär och slånbär, detta skulle kunna tyda på att trädgården har gödslats med latrin. Det fanns inga spår av kreatursdynga. För det som har tolkats som odlingsjord har konstaterats att den har gödslats med bland annat spisaska och kol samt en del latrin. Analysen har utförts av Stefan Gustafsson vid Arkeologikonsult AB (bilaga 2).

Tolkning

Trots att området var så pass skadat av sentida aktiviteter och bebyggelse fanns mindre ytor av kulturlager bevarade. De historiska kartorna ger ingen tydlig bild av bebyggelsens utbredning inom undersökningsområdet och eventuella spår av äldre byggnation har förmodligen helt förstörts vid sekelskiftets bostadsbygge. De ytor som innehöll bevarade kulturlager var belägna på det som varit kvarterets innergård. De fåtaliga fynden och bristen på anläggningar och konstruktioner tyder på att området har använts som trädgårds- och betesmark fram till slutet av 1800-talet.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningen följde den upprättade undersökningsplanen där syftet var att dokumentera fornlämningen och därigenom tillvarata kunskap som förväntas bidra till områdets historia och nytta för framtida samhällsplanering. Undersökningen skulle dessutom klargöra i vad mån en arkeologisk undersökning måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet får ske inom området för fornlämningen.

Förundersökningen skulle klargöra följande:

- *eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder*
- *eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder*
- *eventuellt fyndinnehåll, vilket ska inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder*
- *bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats*
- *rumslig avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet*
- *bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid förundersökningen.*

Arkeologgruppen i Örebro AB anser att syftet med undersökningen är uppfyllt och att det är klarlagt i vilken omfattning och utbredning som fornlämning finns inom undersökningsområdet. I den mån det har varit möjligt har lager daterats och stratigrafien har kartlagts. Även påverkan av senare tids verksamhet har klarlagts.

Referenser

Tryckta källor

- Alström, Ulf. 2008. *Under den asfalterade ytan i kvarteret Porten*. arkeologisk förundersökning. RAÄ 83. Olaus Petri 3:225, Örebro stadsområde, Närke. Västerås. Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.
- Bergold, Helmut. 2003. *Kulturlager och bebyggelse lämningar i kvarteret Källan*. Närke, Örebro stad, Kvarteret Källan 10, RAÄ 83. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. Örebro.
- Bergold, Helmut. 2005. *Kvarteret Fåfången*. Närke, Örebro stad, Kvarteret Fåfången 4, RAÄ 83. Arkeologisk förundersökning. Örebro: UV Bergslagen, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.
- Lundberg, Erik & Waldén, Bertil. 1939. *Örebro stads kyrkor: konsthistoriskt inventarium*. Generalstabens litografiska anstalt. Stockholm.
- Pettersson, Olof. 2006. *Bebyggelse lämningar och kulturlager från 1600- och 1700-talen i kvarteret Källan*. Närke, Örebro stadsområde, fastigheten Kvarteret Källan 10, RAÄ 83. UV Bergslagen, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet. Örebro.
- Redin, Lars. 1978. *Medeltidsstaden. Örebro*. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum. Stockholm.
- Waldén, Bertil. 1945. *Örebro genom tiderna: en stadshistorisk synopsis i 150 årtal och 150 bilder*. Ringström & Ringström. Uppsala.

Otryckt källa

Riksantikvarieämbetet, otryckt rapport i ATA, dnr 4167/90, Örebro.

Kartor och arkivmaterial

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

- Geometrisk avritning 1652, akt S73-1:1.
- Grundritning över Örebro 1782, akt S73-1:8
- Karta Örebro stad 1822, akt S73-1:14
- Stadsplan, Örebro stad 1879, akt 18-ÖRE-247

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV

- Geometrisk avritning 1683, akt 1880k-D6
- Karta, Örebro stad 1823, akt 1880k-D72
- Karta, Örebro stad 1844 med tillägg från 1854, akt 1880k-D82

ÖREBRO STADSARKIVS DOKUMENTARKIV

- Register över byggnadsritningar:
- Bildnummer OS-009-D7A-20-00960
- Bildnummer OS-009-D7A-20-00970
- Bildnummer OS-009-D7A-20-01000
- Bildnummer OS-009-D7A-20-01010
- Bildnummer OS-009-D7A-20-00980

ÖREBRO STADSARKIVS BILDARKIV

- Bildnummer BLF-01551
- Bildnummer BLF-01554

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Örebro
Socken	Örebro
Fastighet	Fåfången 1,8,9,och 10
Fornlämningsnummer	Örebro 83:1
Projektledning	Helmut Bergold, Ebba Knabe
Personal	Helmut Bergold, Ebba Knabe Sabina Larsson, Tobias Olsson-Grahn
Undersökningstid	2016-10-31 till 2016-11-17
Exploateringsyta	4 500 m ²
Undersökt yta	351 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000
Länsstyrelsens beslutsdatum	2016-10-24
Länsstyrelsens diarienummer	431-5194-2016
Arkeologgruppens projektnummer	2016_89
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Digitalt arkiv	Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Fynd	Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktlista

SCHAKT 100

Schaktet var 6,0x2,5 meter stort och grävdes ner till 1,30 meters djup. Under asfalten och bärlagret fanns stora mängder rivningsmassor, bland annat gamla elkablar och ledningar, i en källargrund. Rester av murar och i botten ett badrumsgolv. Under golvet framkom lera på 1,15 meters djup under asfalten. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 200

Schaktet var 7,0x4,50 meter stort och grävdes ner till 1,50 meters djup. Stratigrafiskt bestod schaktet av asfalt (0,10 meter), bärlager (0,20 meter), omrörda massor (0,40 meter) och därefter ett äldre odlingslager (0,70 meter). I botten orörd lera som framkom på 1,40 meters djup. Jordprov för makrofossilanalys insamlat.

SCHAKT 300

Schaktet var 5,0x2,50 meter stort och grävdes ner till 1,50 meters djup. Under asfalten och bärlagret (0,25 meter tjockt) framkom en källargrund som fyllts med rivningsmassor. I botten ett betonggolv som lagts direkt på leran. Den orörda leran framkom på 1,20 meters djup. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 400

Schaktet var 10,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 1,40 meters djup. Stratigrafiskt bestod schaktet av asfalt och bärlager (0,20 meter), rivningsmassor (0,60 meter) och därefter ett äldre odlingslager (0,45 meter). I botten orörd lera på 1,25-1,30 meters djup.

SCHAKT 500

Schaktet var 8,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 1,60 meters djup. Stratigrafiskt bestod schaktet av asfalt och bärlager (0,25 meter), rivningsmassor (0,70 meter) och därefter ett äldre odlingslager (0,50 meter). I botten orörd lera på 1,45 meters djup.

SCHAKT 600

Schaktet var 11m² stort och bestod av asfalt och bärlager (0,25 meter), omrörda rivningsmassor (ca 1,30 meter) och i botten blålera på 1,55 meters djup. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 700

Schaktet var 7,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 1,65 meters djup. Stratigrafiskt bestod schaktet av asfalt och bärlager (0,30 meter), rivningsmassor och byggbråte (0,30 meter) och därefter omrörd odlingsjord (ca 1,0 meter tjockt). I lagret påträffades bland annat träflis och kritpipor.

SCHAKT 800

Schaktet var 8,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 2,0 meters djup. Under asfalt och bärlager framkom en källargrund fylld med rivningsmassor. På 1,40 meters djup påträffades golvet, rött klinker, på armerad betong och grusbädd. Därunder orörd lera på 1,95 meters djup. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 900

Schaktet var 7,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 2,20 meters djup. Under asfalt och bärlager (0,25 meter) framkom i östra halvan av schaktet rivningsbråte och skrot i en källargrund (markerad med linje A904). En dagvattenbrunn framkom på västra sidan, i kanten på husväggen. I västra delen fanns omrörda fyllningsmassor (0,90 meter) och därefter äldre odlingsjord (0,80 meter). I botten orörd lera på 2,10 meters djup.

SCHAKT 1000

Schaktet var 7,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 2,20 meters djup. Under asfalten framkom ett lager bärlager (0,30 meter) och därefter ännu ett lager asfalt. Under ett dumplager med rivningsmassor, såsom tegel och sten, (0,40 meter) och därefter äldre odlingsjord (1,20 meter) med inslag av kol och tegel. I botten orörd lera på 2,10 meters djup. Södra delen av schaktet upptas av en tegelvägg till källargrund, 3,0 meter lång, som fortsätter in i schaktväggen åt öster och väster.

SCHAKT 1100

Schaktet var 7,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 1,80 meters djup. Under asfalt och bärlager (0,30 meter) framkom rivningsmassor (0,40 meter) och därefter äldre odlingsjord (1,10 meter). I botten orörd lera på 1,70 meters djup. Längs med schaktet går en 1,0 meter bred husvägg i öst-västlig riktning som fortsätter in i schaktkanten i väst, norr och söder.

SCHAKT 1200

Schaktet var 7,0x1,70 meter stort och grävdes ner till 1,80 meters djup. Under asfalt och bärlager (0,40 meter) framkom en källargrund fylld med rivningsmassor, såsom tegel och järnskrot. På 1,20 meters djup framkommer källarens trågoliv som är lagt ovanpå betong. Under betongen, 1,40 meters djup, framkom ett lager av omrörd odlingsjord och lera (0,20 meter) och därefter orörd lera på 1,60 meters djup. Vid undersökningen rasade schaktets väggar in på långsidan.

SCHAKT 1300

Schaktet var 7,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,50 meters djup. Under asfalt och bärlager framkom en källargrund fylld med rivningsmassor. På 1,80 meters djup framkommer källarens golv och därefter orörd lera på 1,45 meters djup. Källargrundens vägg framkommer 2,50 meter in i schaktet från sydöstra sidan. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 1400

Schaktet var 7,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,60 meters djup. Under asfalt och bärlager framkommer en källargrund fylld av rivningsmassor. På 1,50 meters djup finns källarens golv och under det ett 0,10 meter tjockt lerlager. I botten steril lera på 1,60 meters djup. I schaktets nordvästra vägg går en husvägg och cirka 2,50 meter från sydöstra schaktkanten framkommer ytterligare en. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 1500

Schaktet var 6,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,65 meters djup. Under asfalt (0,05-0,20 meter) och bärlager (0,20 meter) framkommer en källargrund fylld med rivningsmassor. I källarens botten ett betonggolv (0,10 meter) på 1,30 meters djup, under finns ett 0,20 meter tjockt lager med omrörd odlingsjord och på 1,40 meters djup framträder den orörda leran.

SCHAKT 1600

Schaktet var 5,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 1,30 meters djup. Under asfalt och bärlager (0,30 meter) framkommer en källargrund som är fylld med sand och rivningsbråte. Källarens betonggolv framkommer på 1,30 meters djup och är så pass hårt att det ej går att gräva igenom. Längs den västra schaktkanten går en betongvägg med armeringsjärn. Västra delen av schaktet är fyllt med rivningsbråte, östra delen är en modern nedgrävning som fyllts igen med sand. Inget av antikvariskt intresse framkom.

SCHAKT 1700

Schaktet var 14,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,50-1,60 meters djup. Under asfalt och bärlager (0,20-0,30 meter) framkommer i schaktets västra del en källargrund fylld med rivningsmassor och sand. På 1,5 meters djup framkommer källarens betonggolv, vilket ej grävdes igenom. I västra schaktkanten går en tegelvägg med puts och 6,0 meter österut går ännu en vägg på en grund av sprängsten och betong. Ett flertal äldre och nu ej använda plaströr och ledningar går igenom schaktets norra del. I schaktets östra del, öster om väggen, finns flera lager asfalt och bärlager (totalt cirka 0,30-0,40 meter) och därunder ett 0,20 meter tjockt lager med sand och rivningsmassor. På 0,60 meters djup framkommer ett omrört lager (1,0 meter) av odlingsjord med inslag av grus och blålera. Fynd av kritpipa, tegel, djurtänder och en järnspik på varierade nivåer i lagret. Möjligtvis finns lite ostörd odlingsjord kvar i botten av schaktet. På 1,60 meters djup framkommer den orörda leran.

SCHAKT 1800

Schaktet var 7,0x3,50 meter stort och grävdes ner till 1,55 meters djup. Schaktet är kraftigt stört av sentida bebyggelse och igenfyllt med omrört material. Under asfalten och bärlagret (0,10 meter) framkommer ett 0,30 meter tjockt lager med sand, grus och tegel. Därunder kommer ytterligare ett lager asfalt och bärlager (0,25 meter) och ett 0,20 meter tjockt lager av rivningsmassor i sand. Därunder framkommer, 3,0 meter från norra schaktkanten, en husvägg i öst-västlig riktning som längs med västra schaktkanten viker av norrut. I "hålrummet" finns, under rivningsmassorna (0,20 meter), ett 0,20 meter tjockt lager med omrörd odlingsjord. Under framkommer steril lera som använts som fyllningsmaterial, spridda bitar av tegel ligger i leran. Mot schaktets botten, på 1,40 meters djup, framkommer ett stråk blålera (0,30 meter tjockt). Schaktets södra del, bortom husväggen, är uppgrävt vid ett tidigare tillfälle och igenfyllt med sand. Här grävdes ej ner till golvet på grund av ett plaströr som gick tvärs över schaktet och inte gick att lyfta på.

SCHAKT 1900

Schaktet var 4,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,90 meters djup. Schaktet är en utökning österut av schakt 1700. Schaktet består stratigrafiskt av tre lager asfalt och bärlager (totalt 0,40 meter tjockt), sand (0,20 meter) och på 0,70 meters djup ett lager (0,65 meter) med omrörd odlingsjord med inslag av grus och blålera. Under följer ett lager odlingsjord (0,65 meter) som inte blivit påverkad av sentida aktivitet. Från detta lager samlades ett jordprov för makrofossilanalys in. På 1,80 meters djup framkommer den orörda leran. Från schaktets norra kant och cirka 0,80 meter söderut följer samma moderna nedgrävning med sandfyllning som påträffades i schakt 1700.

SCHAKT 2000

Schaktet var 9,0x3,0 meter stort och grävdes ner till 1,60 meters djup. Större delen av schaktet består av en betong/stengrund som uppkom strax under asfalt och bärlager. Grunden gick ej att gräva igenom. Husgrunden slutar 6,0 meter söder om norra schaktkanten och där innanför finns en källare fylld med rivningsmassor. På 1,60 meters djup framkommer ett betonggolv som ej grävdes igenom. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

SCHAKT 2100

Schaktet var 5,50x2,50 meter stort och grävdes ner till 1,90 meters djup. Detta schakt var placerat på en yta som enligt hyresvärden tidigare sanerats och därmed grävts ner till 3 meters djup. Under asfalten och bärlagret (0,25-0,40 meter) framkom ett 1,10 meter tjockt lager med gul sand/grus och enstaka stenar. Under, på 1,30 meters djup, fanns ett lager med rödbrun sand och rivningsbråte, 0,50 meter tjockt, och därefter samma gula sand som ovan. Schaktet avslutades vid 1,90 meter. Inget av antikvariskt intresse framkom.

Bilaga 2. Arkeobotanisk rapport Kvarteret Fåfängen i Örebro

Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult

På uppdrag av Arkeologgruppen analyserade Arkeologikonsult 3 jordprover på växtmakrofossil. Proverna blötlades och sållades genom en sållsats med en maskstorlek från 0,9 m.m. ner till 0,2 m.m. Växtmaterialet analyserades under mikroskop och arbestämningen gjordes med hjälp av referenslitteratur och referenssamling.

KONTEXT 1900

Jorden i provet hade utvecklad smulstruktur och hög organisk halt. Inslaget av kol var näst intill obefintligt men innehållet av subfossila växtrester i form av frö från penningört, jordrök, svinmålla, vägmålla, hallon, smultron, blåbär, slånbär, fläder och surkörsbär (tabell 1). Jorden kan mycket väl höra hemma i en trädgårdodling där man främst gödslar med latrin eftersom det inte finns några tecken på kreatursdynga. Ogräsen kan ha växt i anslutning till odlingen medan bären tillförts via gödning med latrin.

Tabell 1. Innehåll av subfossila växtrester i kontext 1900.

Jordrök	31
Penningört	9
Svinmålla	75
Vägmålla	4
Hallon	287
Trolig björnbär	1
Smultron	69
Blåbär	3
Slånbär	4
Fläder	2
Surkörsbär	3

KONTEXT 200 ODLINGSLAGER

Provet består av homogeniserad kulturjord utan smulstruktur och saknar tydliga karakteristika för odlingsjord. Växtmaterialet består av oförkolnat trä från tall, gran och björk. Enstaka frö av svinmålla förekommer men i övrigt saknas subfossila växtrester. Provet innehöll även en del träkol från tall och gran.

KONTEXT 200 ODLINGSJORD

Jorden i provet uppvisar svag smulstruktur men kraftigt inslag av träkol från framförallt gran men även björk, vide och strån förekommer. Innehållet av subfossila frö var medelmåttigt där svinmålla dominerar kraftigt följt av hallon. Enstaka fynd av andra ogräs förekommer också (tabell 2).

Slutsatsen blir att det rör sig om en odlingsjord som gödslats med bland annat spisaska och kol men kanske även med latrin. Tolkningen blir inte lika säker som för kontext 1900 eftersom man kan tänka sig att hallon vuxit inom en gårdsplan eller på ruderatmark inom tomten.

Tabell 2. Innehåll av subfossila växtrester i kontext 200.

Svinmålla	35
Jordrök	3
Penningört	1
Lomme	2
Trampört	1
Hallon	19

Arkeologikonsult
Stefan Gustafsson
Mars 2017

